

СХОВАНЕ
Елена Субач

НА ВИСОТІ ЯНА З ДУКЛІ
Юрко Прохасько

Something I never, in my entire life, would have thought—that I would find myself eye-to-eye with Jan of Dukla. Alright, 'eye-to-eye' is a strong exaggeration here, hyperbole even, and for more than one reason. First of all, in his last years in this world, Jan of Dukla was severely ill and lost his eye-sight. He went completely blind. Second, these eyes, the eyes of a saint into which, under better circumstances, I might have looked in the flesh, were in this instance metal—cast in bronze, unseeing. Even on the bronze statue, it was made obvious that the saint's eyes were the eyes of a blind man. Never in my life could I have imagined that he and I would find ourselves able to look each other in the eye. On the level. It's not that I had ascended to join the saintly host. Rather, it was he who had climbed down—was forced to do so; we dragged him down from his elevation, his exaltation, his height—and yet, apparently, did not disturb the trans-temporal ecstasy he lived.

Up until this moment, the hierarchy was infallible and unimpeachable, and nothing had indicated that this could ever change: there were the angels of the Unseen, the saints in heaven—but also very close to us and our places, somewhere immediately above us—the holy blessed somewhere in the middle, but also invisibly among us, and we, the mortal sinners, below them all on earth. Thus, it had always been my experience to raise my eyes to Jan of Dukla, and I could not have fathomed that one day it might be different.

I liked raising my eyes to him. I liked the whole arrangement very much, if only because it kept things in order. I never felt an urge to challenge the hierarchy, to subvert the ranks, to doubt the disposition. I understood well the holy and hallowed position of the saints, and I knew my own place similarly well. I had never been an icono- or God-clast, not even a rebel, renegade, saboteur or conspirator. I found the fittings all perfectly fit as they were fitted, the order happily ordered the way it was.

With Jan of Dukla I had fallen in love at first sight, when I started coming to Lviv as a little boy. It was the column that first caught my eye: the slim pillar of stone crowned with a carved stone chalice, or perhaps a rococo flame petrified, caught in stone in front of the Bernadine monastery. My beloved aunt, who lived in Lviv, explained to me that the column used to hold up Jan of Dukla, a saint, or at least a holy man. At the very least a holy man. As a consequence of dramatic historical upheavals the poor stone saint had been shot by a tank, deposed from his column, and ground into dust. But here, right here, she said—and showed it to me for the first time—there's another figure of Saint Jan of Dukla, a bronze one that crowns and completes the dome of the monastery's well.

This story of how the saint's one personification was liquidated, of its disqualification, degradation, denigration and erasure prompted in me an even greater affinity for his other figure, the one on top of the well, a feeling of a greater, ennobled solidarity with the one who survived. From that day on, he beacons me with his metal halo in sunlight and cut a unique silhouette against the sunset. He reflected the copper of fading foliage in the fall and was an inky challenge against the whiteness of the white snow and the white sky in winter. My brother, during his Lviv student days, even wrote a poem about him, with a line about "the white cuffs of snowy shirts". In this manner, the initial meaning and magnitude of the saint was, for me, visual: too unmistakable was his haloed silhouette, too conspicuous. It became for me one of the most important landmarks and markers of this city.

От чого ніколи в житті не міг собі уявити: що опинюся колись ві-на-віч із Яном з Дуклі. Гаразд, «віч-на-віч» це міцне перебільшення, навіть надуживання, до того ж з двох причин: по-перше, в останні роки свого земного життя Ян з Дуклі тяжко хворів і втратив зір, цілковито осліп. По-друге, тому що ті очі, в які я міг би за кращих обставин йому зазирнути, все одно металеві, бронзові, невидючі. Навіть на бронзовій скульптурі видно, що його очі – це очі сліпця. Ніколи в житті не міг собі уявити, що ми з ним взагалі опинимось колись на одній висоті очей. Не те, щоби я піднісся до сонму святих. Це він зійшов униз, мусив, це ми його стягнули, зняли з його піднесення, з його вознесіння, з його високості, втім, здається, так і не вирвали його з того позачасового екстазу, в якому він завжди перебував.

Досі ієрархія була безпомильна і непідважальна, і ніщо не віщувало, що це колись може змінитися: янголи в Незримому світі, святі нагорі, але водночас дуже близько до нас і наших місць, десь над нашими місцями, блаженні десь посередині, але також незримо посеред нас, ми ж, смертні і грішні, внизу на землі. Тому мені завжди доводилося високо підводити очі до Яна з Дуклі, і я помислити не міг, що колись може бути інакше.

Мені подобалося підводити до нього очі. Мені взагалі дуже подобався такий устрій, хоч би вже тому, що давав лад. Мені ніколи не кортіло підважати ієрархії, підірвати реєстри, поставити під сумнів послідовність. Я добре знав священне і освячене місце святих, але й своє місце я теж добре знав. Ніколи не був ні бого-, ні іконоборцем, не був навіть борцем, богообуреним, підбурювачем і заколотником. Мене дуже влаштовували так облаштовані лаштунки, так обладнаний лад.

Яна з Дуклі я полюбив з першого погляду, відколи ще зовсім малим хлопцем почав приїздити до Львова. Спершу мені впала у вічі струнка кам'яна колона, увінчана якоюсь чи то різьбленою кам'яною чашею, чи то застиглим на камінь, кам'яним рококовим полум'ям, перед Бернардинами. Моя кохана львівська тета витлумачила мені, що колись там стояв Ян з Дуклі, святий чи принаймні блаженний, щонайменше блаженний. А потім унаслідок драматичних історичних потрясінь бідолашного кам'яного святого розстріляно з танка, повергнуто з колони ниць і стерто на порох. Однак тут зовсім поряд, сказала вона – і показала тоді вперше – є ще інше зображення святого Яна з Дуклі, бронзове, що увінчує і вивершує шатро монастирської студні.

Ця історія з ліквідацією однієї іпостасі святого, її дискваліфікації, деградації, його пониження і заглади викликала в мені тоді ще більшу прихильність до другої його постаті, тієї на студні, відчуття якоїсь побільшеної, зміцнілої солідарності з тим, хто вцілів. Відтепер він завжди сяяв мені своїм металевим ореолом з висоти бернардинської студні вдень і витворював ним неповторний силует на тлі сутінкових небес. Відсвічував міддю пожовклого листя восени і виклично чорнів на білому небі і білому снігу взимі. Мій брат, у часи свого львівського студентства, навіть написав про нього вірш, де йшлося щось про «білі манжети снігових сорочок». Отож, перша верства значення і значущості Яна з Дуклі для мене була передусім візуальна: надто вже неповторним був цей силует з ореолом, надто прикметним, він став для мене одним з головних означників і орієнтирів цього міста.

It was later, however, that I learned the most important thing, namely that Jan of Dukla was a great and powerful protector of Lviv who had rescued the city from certain disaster during the joint Kozak-and-Tatar siege laid to it by the forces of Bohdan Khmelnytsky and Tugay Bey for the two fateful weeks in October of 1648. Lviv's salvation unfolded against the backdrop of a grand virtual pageant, a powerful, grandiose heavenly spectacle, one of those that so richly nourished the Baroque imagination (or were themselves nourished by it).

By the time of this great deed of his—we cannot say here 'life', so let us pause for a definition—his existence in all the manifold dimensions, mystical and mimetic, bodily and backstage, visible and invisible, this- and other-worldly, the (in)corruptible remains of Jan of Dukla (1414-1484) had lain for more than 160 years at rest in the crypt of his beloved Bernadine monastery, where he had moved in search of a more austere law ten years before his death and where he had quietly expired, sightless but prophetic, and was buried and embraced immediately by the affectionate veneration of his brothers and laypeople whom he had served as a confessor and priest and who could not forget the unearthly impression left in them by his station and stature, his word and deed, his confession of sin and profession of faith. It is not known where exactly his holy soul reposed at the epic moment, but it is most likely that it hovered right there above the city and the monastery.

Because on that remarkable day in 1648, Jan of Dukla manifested himself as a great unfurled banner of heaven, a magnificent and terrifying vision in the gloaming October clouds above the Bernadine monastery, in which he then appeared on his knees, with arms raised in ardent prayer. The sight was so awesome and ominous that the siege-layers, full of terror and the fear of God, withdrew from the walls of the all-but doomed city and fled. From wherever distant world he inhabited, from the ranks of angels, Jan of Dukla saved the city where he had spent the last years of his life, the place of his final rest and his final great passion.

This became the beginning of the great and glorious cult of Jan of Dukla, the protector and patron of Lviv, a veneration that extends far beyond the city. In 1733, Pope Clement XII beautified him, and the process of canonization began in 1948, to be completed by Pope John Paul II in 1997.

Everyone in Lviv had always known they were unfailingly under the protection, defense and care of their savior, intercessor and patron. He, in turn, kept his vigil above them, his city and its dwellers. He abides above us, and therefore we have to raise our eyes to him, as we exist below him. In the last few months, this order has been reversed. We had to take him down from his elevation. Not only did we bring the saint down to our own level, we put him deep underground, in the secret and somber place where he will be safe in the face of this war.

And here I am, face to face with him and marveling at how delicate this mighty defender is, how chiseled and exalted his blind face, how fine his limbs, how tender and vulnerable his whole self in its imperturbable ecstasy.

A defender defended. A protector protected. A savior saved.

Найважливіше, проте, я довідався допіру згодом: що Ян з Дуклі – великий і могутній захисник Львова, який врятував це місто від певної погибелі в часі козацько-татарської облоги Богдана Хмельницького і Тугай-бея в ті лиховісні два тижні жовтня 1648 року. Цей порятунок Львова розгортався на тлі грандіозного віртуального спектаклю, потужної, величавої небесної візії, однієї з тих, що так живили барокову уяву (чи то самі нею жилися).

На мить цього головного чину свого – тут і не скажеш життя, – а тому зупинимось на окресленні: свого існування у прерізних його вимірах, мімічному і містичному, тілесному і закулісному, зримому і незримому, поцей- і потойбічному, (не)тлінні останки Яна з Дуклі (1414 – 1484) уже понад 160 років спочивали у крипті рідного йому бернардинського монастиря, куди він, задля суворішого закону, перейшов за 10 років до своєї кончини, і де тихо згас, незрячий, але віщий, і був похований, і відразу після смерті оточений благоговійним пошанівком вірян і співбратів, яким був сповідником і проповідником і які не могли забути того неземного враження, яке на них справляли його постать і постава, його слово й чин, його сповідь і проповідь. Де витала в ту мить його свята душа, невідомо, але найправдоподібніше якраз над містом і монастирем.

Бо в той знаменний день 1648 року Ян з Дуклі явився великим розгорнутим небесним знаменом, величним і страхітливим знаменням у присмеркових жовтневих хмарах над бернардинським монастирем, навколішки, з піднесеними у палкій молитві руками. Видовище було таке величаве і грізне, що обложники, охоплені жахом і благоговінням, відступилися від, здавалося б, уже приреченого Львова і кинулися навтьоки. Зі своїх засвітів, з ангельських ладів і порядків Ян з Дуклі врятував місто своїх останніх років життя, свого останнього спочинку і своєї останньої великої пристрасті.

Відтоді бере свій початок справді великий і величавий культ Яна з Дуклі, охоронця і патрона Львова, який виходить далеко поза межі Львова. 1733 р. папа Климентій XII беатифікував його на Блаженного, а 1948 року розпочався процес канонізації, що його завершив допіру Іван Павло II 1997 р.

Відтоді всі у Львові завжди знали, що незмінно перебувають під опікою, охороною і захистом свого рятівника, заступника і покровителя. А він завжди чуває над нами, містянами і своїм містом. Він перебуває над нами, і до нього треба підводити погляд, бо ми ходимо під ним.

В останні місяці цей лад перевернувся. Нам довелося зняти його з його високості і не просто наблизити до нас на один із нами півень, але й занурити під землю, в таємні й похмурі простори, де він буде в безпеці перед цією війною.

І ось я стою перед ним і чудуюся: який цей могутній охоронець делікатний, які піднесені і витончені риси його сліпого обличчя, які виточені його кінцівки, який він тендітний і вразливий у своєму незворушному екстазі.

Порятований рятівник, захищений захисник, оборонений оборонець.

HIDDEN
Elena Subach

AT THE HEIGHT OF JAN OF DUKLA
Yurko Prohasko